

Over de boom en de storm

door Peter Ouwerkerk

Kunst is iets wonderlijks. Je hebt een maker: een acteur, een schilder, een componist, een musicus. En je hebt de ontvanger: de museumbezoeker, het theater- of het muziekzaalpubliek. 'Ergens' in de ruimte tussen de maker en de ontvanger 'gebeurt het': de kunstuiting wordt door de toeschouwer ontvangen en verwerkt. Misschien wel heel letterlijk – in de lege 'lucht' tussen het toneel en de toeschouwer, de lege decimeters die een kunstliefhebber van het schilderij scheidt, of de lege meters tussen de musicus en de muzikliefhebber. De kunstenaar 'vult' die lege ruimte met wat hij te zeggen heeft, de ontvankelijke toeschouwer 'vangt' dat idee op en wordt er –hopelijk– voor even óf blijvend een ander mens van.

De coronacrisis heeft hieraan abrupt een einde gemaakt. In een klap is het publiek weggefallen. De kunstenaar kijkt verbouwe-reerd een lege zaal in.

'Het gaat nog zeker een paar jaar duren voordat alles weer is zoals het was' – aldus de topman van een groot beursgenoteerd bedrijf. Hij bedoelde: voor het bedrijf weer de winst maakt die tot het eerste kwartaal van 2020 werd geboekt.

Natuurlijk willen we dat met de orgelcultuur liefst ook: weer terug naar het 'oude normaal'. Maar: kan dat wel? Willen we dat wel? Of hebben we hier een uitgelezen kans om de 'orgelcultuur van de toekomst' vorm te geven?

Never waste a crisis.

Is deze crisis niet een kans om *gezamenlijk* na te denken over een 'exitstrategie' voor de orgelcultuur? Misschien kan deze bijdrage hier een startschot voor zijn.

Om goed in kaart te brengen wat het probleem is wat moet worden opgelost, lijkt het me goed eerst stil te staan bij de oorzaak. Uiteraard is de eerste gedachte: de oorzaak is het uitbreken van het covid-19-virus en de lockdown die daarvan het gevolg is. Maar is dat wel zo?

Als tijdens een storm een boom omvalt, is de oorzaak meestal niet de storm. De echte oorzaak is de verzwakte boom. Is dat misschien ook van toepassing op de orgelwereld?

Transactie

Een kunstuiting bijwonen is, naast een ervaring, ook een transactie. Iedereen begrijpt dat een acteur of musicus die je op een podium of toneel ziet, geld nodig heeft om in leven te blijven. Hoe meer spelers bij een uit- of opvoering betrokken zijn, hoe vanzelfsprekender het is dat je meer betaalt voor je toegangskaartje. Een pianist? € 20. Beroemd? € 40. Een strijkkwartet? Ook € 40. Een orkest met tachtig musici? € 75 is

van zaken in de orgelcultuur tot en met 2019. Een cultuur waarbij baten en lasten volstrekt uit balans zijn geraakt, als gevolg van het gegeven dat bij velen het idee heerst dat orgelconcerten gratis zijn. Dit wordt bevestigd door genoeg organisten die bereid zijn tegen futiele honoraria te concerten, en nu soms hun uitvoeringen gratis op internet zetten. 'Zie je wel dat orgelmuziek niets hoeft te kosten...?'

per moeten spitten. Laten we ons daarop richten.

In de huidige crisis zie je feilloos waar het economische model van nu op vastloopt. Namelijk het Angelsaksische paradigma van kostenminimalisatie. Dat wat voor een product wordt betaald – een vliegticket, een kledingstuk, een all-inclusive vakantie of een concertkaartje – stemt niet overeen met de werkelijke kosten van dat product. Meestal komt een groot deel van de niet in de prijs meeberekende kosten terecht bij bijvoorbeeld de belastingbetaler, een onderbetaalde lage-lonen-landwerknemer, of wordt schade aan het milieu op de maatschappij en de generaties na ons afgewenteld.

IS DEZE CRISIS NIET EEN KANS OM GEZAMENLIJK NA TE DENKEN OVER EEN 'EXITSTRATEGIE' VOOR DE ORGELCULTUUR?

volstrekt normaal. Als er ook een beroemd dirigent of fameuze solist bij is, betalen we grif € 100 of meer.

Als de musicus onzichtbaar is, wordt het anders. Een organist? € 3, of nog liever een vrijwillige bijdrage bij de uitgang.

Bij het organiseren van orgelconcerten is dat een venijnig probleem. De organist is meestal onzichtbaar en publiek is blijkbaar daarom niet bereid voor orgelconcerten meer dan mondjesmaat te betalen. Deze mening wordt bevestigd door de opvallende ervaring dat, zodra de verrichtingen van de organist op beeldschermen zichtbaar zijn, de bezoekers het al veel normaler vinden toegangsgeld te betalen!

Dit was in grote lijnen de stand

Toen zette een virus de wereld op zijn kop.

Het heeft geen zin energie te steken in gebeurtenissen waar je geen invloed op hebt. Een virus breekt uit, en geen organist houdt dat tegen. Ook de opgelegde lockdown is een gegeven. Het is zelfs zinloos je blind te blijven staren op de vermaledijde bezuinigingen op de kunstsector sinds Rutte-I, hoewel die de huidige problemen zeker hebben verergerd. Laten we daar – tenzij je in Noord-Brabant woont – nu geen energie meer in steken; we kunnen er pas bij de aanstaande verkiezingen weer enige invloed op uitoefenen.

Ik denk dat we, om de werkelijke oorzaak van waar we momenteel als orgelwereld voor gesteld staan op te lossen, een laag die-

Veel orgelconcerten zijn gratis toegankelijk, of tegen een niet meer dan symbolische toegangsprijs. Ook daarbij geldt: gratis bestaat niet, nergens en nooit. Wat zijn de werkelijke kosten, en wie betaalt die?

De problemen van branches, bedrijven en instanties – of in ons geval een problematische orgelcultuur – worden niet door de coronacrisis veroorzaakt. De crisis is hooguit een katalysator. Een gezonde boom waait niet zomaar om.

Post-corona

Mijn stelling is dat een terugverlangen naar de situatie van voor de coronacrisis in alle opzichten

een onverstandige weg is. Het is tijd om te zoeken naar een stevige basis van een volwassen orgelconcertcultuur die 'iets mag kosten', waarbij de uitvoerend kunstenaar – de organist – in staat moet zijn met zijn talenten en inspanningen een inkomen te verwerven. Dat vraagt, zeker in de orgelcultuur, stevige ingrepen. (Ik schreef daar al eerder vrij concreet over, zie mijn bijdrage 'Toulouse les Orgues, of: over economie en orgelcultuur' in *Het Orgel* 2015 nr. 1 (januari), vanaf pag. 37)

Dat betekent ook dat we wat mij betreft vooral positieve oplossingen moeten zoeken. Met positieve oplossingen bedoel ik: de nieuwe situatie accepteren en omdenken in nieuwe kansen, door samen met anderen te zoeken naar creatieve en duurzame nieuwe vormen van musiceren en concerneren. Niet denken in onmogelijkheden (hoewel die er nu in groten getale zijn), maar in (nieuwe) mogelijkheden die je misschien ook wel zou hebben willen vinden als er helemaal geen crisis was geweest – om de bijna gevelde boom van de orgelcultuurwereld weer wat mest te

geven, goed te verzorgen en zo weer toekomst te geven. En als dat niet meer lukt: te rooien en een nieuwe, veerkrachtige boom in zijn plaats te zetten.

Visie en missie

Dit nadenken is niet zo zinvol als we dat 'ins Blaue hinein' doen. In plaats van 'redden wat er te redden valt', denk ik dat het als eerste stap noodzakelijk is dat iedere culturele organisatie zijn visie en missie helder voor ogen probeert te krijgen. Met visie bedoel ik: hoe zien we een nieuwe orgelcultuur voor ons, over bijvoorbeeld vijf jaar? De missie beantwoordt de vraag hoe we dat willen bereiken met onze orgelconcerten en andere bestaande en misschien ook wel nieuwe orgelactiviteiten.

Dat kan van alles zijn, en elke organisatie zal zelf zijn visie en missie moeten formuleren. Daarbij heeft het weinig zin als elke organisator hetzelfde probeert te doen. Het komt een gezonde, diverse en dus aantrekkelijke orgelcultuur ten goede als ieder zijn toe te voegen waarde opzoekt en zo veel mogelijk samen gaat werken om gezamenlijk de toekomst van het orgel veilig te stellen. Het

mooie is dat, zodra visie en missie helder zijn, het geld veel eenvoudiger naar je toe komt. Cultuurfondsen ondersteunen liever een goed onderscheidend plan waarin een heldere visie op de orgelcultuur herkenbaar is, en ook concertbezoekers betalen eerder voor een prikkelende, goed uitgebalanceerde concertserie, dan voor vage ideeën over 'meer van hetzelfde'.

Het nieuwe normaal: schaarste

Ik wil een pleidooi houden deze crisis niet te verspillen, maar aan te grijpen als kans om met alle partijen samen te werken aan een op termijn kerngezonde orgelcultuur. En de mogelijkheden zijn er, juist nu. Dat kan op vele manieren. Als de concerten weer kunnen starten, kan dat met een beperkt aantal concertbezoekers. Er ontstaat schaarste en een reserveringssysteem is noodzakelijk. Zo'n online reserveringssysteem opbouwen is tegenwoordig geen enkel probleem, maar kost wel wat en het is dus typisch zo'n project dat we het beste in gezamenlijkheid kunnen ontwikkelen. Laten we daar eens mee beginnen.

Laten we vervolgens aan dat reserveringssysteem direct de vanzelfsprekendheid koppelen dat 'gratis' niet meer kan. De drempel van een toegangsticket is een heel natuurlijke manier om het aantal bezoekers te reguleren, zeker als je het koppelt aan een kortingssysteem voor donateurs en minderbedeelden.

Met die groeiende vanzelfsprekendheid om voor orgelconcerten te betalen zijn we mijns inziens al een flink stuk op weg. Het enige dat daarbij nog nodig is, is dat de organisten voor een volwaardig concert geen onvolwaardige honoraria meer accepteren. De 'markt' doet de rest.

Het is onzinnig als iedereen voor zichzelf het wiel gaat uitvinden. Directies van musea, concertzalen, conservatoria en festivals overleggen ook met elkaar. Willen wij als orgelliefhebbers beter uit deze crisis komen, dan zouden we in gezamenlijkheid moeten nadenken over het 'nieuwe normaal'.

Nu is het moment. Wie pakt op zeer korte termijn deze hand schoen op?

Never waste a crisis.

Kerk van Noordwolde (Gn) Foto: Jan Smelik